

Vatroslav Halamhek

KRŠĆANIN — ČOVJEK IZ LJUBAVI ZA LJUBAV

Uvod

Kad je sv. Mala Terezija, kako piše u svojem životu, otkrila da je njezino zvanje *ljubav*, činilo joj se da je »otkrila Ameriku«. Nama se može činiti da to doista nije nikakva novost. Pa ipak. Pogledamo li samo u vlastitu prošlost, vidjet ćemo da smo se i mi upravo tako osjećali kad se u nama probudila prva ljubav, kad smo shvatili da smo od nekoga voljeni i da nekoga volimo. Sveti bi Augustin rekao da je upravo to jedini i glavni smisao našeg života: ljubiti i biti ljubljen. Na poseban su način do tog »otkrića« došli mnogi sveci koji su nam ostavili i svoja svjedočanstva. Sv. Ignacije Loyolski npr. ostavio nam je čak »Kontemplaciju da se postigne ljubav« u kojoj, na završetku duhovnih vježbi, onoga koji ih obavlja pedagoški i postupno uvodi u tu tajnu kako bi se s tom tajnom suživio i da bi ta tajna odsad prožimala njegov život i djelovanje. Mnogi su nam također ostavili svoje komentare Pjesme nad

» Usp. S. th., II. II., 27, 1.

» *Duhovne vježbe*, br. [230—237]. Ovdje donosimo čitav tekst kontemplacije u u prijevodu prof. M. Cerovca u knjizi: I. FUČEK, *Osobno doživljeno kršćanstvo*, FTI, Zagreb 1972., str. 346—348.

[230] Prije svega, dobro je imati na pameti dvoje:

Prvo: ljubav treba da se pokaže vize djelima nego riječima.

[231] Drugo: ljubav se sastoji u obostranom saopćavanju, tj. da ljubitelj daje i dijeli s ljubljenim ono *ho* ima ili od onog *ho* ima ili *ito* može; a tako opet i ljubljeni ljubitelju. Ako, dakle, jedan posjeduje znanje, daje ga onome koji toga nema. To vrijedi i za časti, i za bogatstvo, i tako sve jedan drugome naizmjenice. Pripravna molitva kao obično.

[232] Prva je predvježba smještanje, to jest da vidim sebe gdje stojim pred Bogom, našim Gospodinom, pred anđelima i svecima, koji me zagovaraju.

[233] Druga je da molim ono što želim; tu ću moliti za imutarnju spoznaju tolikih dobročinstava što sam ih primio od Boga da ih u zahvalnosti potpuno priznam te uzmognem u svemu uzvratiti tu ljubav i služiti njegovu Božanskom Veličanstvu.

pjesmama, kao npr. sv. Bernard.* U njima oni izriču ono *ho* im je Bog dao prepoznati o sebi. I ne samo da su upravo kroz tu tajnu ljubavi prepoznali i upoznali Boga, nego su i sebe očitavali kao aktivne sudionike te tajne, kao voljena bića od Boga, koga ne mogu drugo nego sve više ljubiti i pokušati da to učine i sva njihova braća.

Sv. Mala Terezija stvarno je svojim »otkrićem« izrekla sve. Ljubav se i ne može shvatiti drukčije nego sveobuhvatno. Ona nije tek neki dio naše kršćanske egzistencije nego je njome sve dano, a bez nje nema ničega. I naše spasenje i opravdanje ...

Ljubav se ne može definirati n^o samo opisati, što napokon čini i sv. Pavao u svojem poznatom himnu ljubavi (1 Kor 13).

Ljubav prema Bogu i bližnjemu već je u Starom zavjetu sve sažimala pod jedan nazivnik, što u Novom zavjetu još više dolazi do izražaja. I kad se kaže da je Bog ljubav, da je to njegova bit, onda nam to ostaje neshvatljivo bez radikalne vjere i nade. Ljubav je Božja prema nama ono što smo u vjeri upoznali i ono čemu se u vjeri nadamo »protiv svake nade« (Rim 4, 18).

U tom svjetlu promatrat ćemo čovjeka kršćanina imajući pred očima Boga Objave koji nas je prvi ljubio da bismo u njemu otkrili ono što je u nas već stavio, a to je *depozit ljubavi*, kako kaže jedan naš duhovni pisac.

[234] Prva je točka da sebi u pamet dozovem primljena dobročinstva stvaranja, otkupljenja i posebnih darova, motreći s dubokim čuvstvom koliko je za me učinio Bog, naš Gospodin, i koliko mi je dao od onoga što ima, pa kako j^ isti Gospodin želi samoga sebe dati meni koliko može po svojoj božanskoj odluci. A to ću primijeniti na sjmoga sebe i promisliti što li sve od mene traže razum i pravda da ja sa svoje strane prinesem i dam njegovu Božanskom Veličanstvu, naime sve svoje i samoga sebe s time, kao kad tko daruje nešto baš od srca:

Uzmi, Gospodine, i primi svu moju slobodu, moju pamet, moj razum i svu moju volju, sve što imam i što posjedujem: ti si mi to dao, tebi. Gospodine, sve vraćam; sve je tvoje, raspoloživa sa svime po svojoj volji. Daj mi samo svoju ljubav i milost, i to mi je dosta.

[235] Druga je da motrim kako Bog stanuje u stvorenjima: u počelima dajući im bivanje, u biljkama dajući im živovanje, u životinjama dajući im osjećanje, u ljudima dajući im razumijevanje. Tako i u meni, dajući mi da postojim, živim, osjećam i mislim. Isto me je tako učinio svojim hramom, stvorivši me na sliku i priliku svoga Božanskog Veličanstva. Po tom ću to opet primijeniti na sebe, na način kako je rečeno u prvoj točki ili inače, kako budem smatrao da je bolje. Tako valja postupati pri svakoj slijedećoj točki.

[236] Treća točka. Promislit ću kako Bog djeluje i posluje za mene u svim stvorenjima koja su na licu zemlje, to jest vlada se kao kakav radnik, tako, na primjer, na nebesima, u počelima, u biljkama, u plodovima, u sMdimi itd., dajući im bivanje, uzdržavanje, živovanje, osjećanje itd. Zatim ću to primijeniti na samoga sebe.

[237] Četvrta točka. Gledat ću kako sva dobra i svi darovi dolaze odozgo; tako, na primjer, moja ograničena moć dolazi od one najviše i neizmjerne ondje gore; tako i pravda i dobrota, pobožnost, milosrđe itd., kao što od sunca dolaze zrake, iz izvora vode itd. Onda ću završiti primjenom na se, kao što je gore rečeno.

Zaključit ću razgovorom i molitvom Oče naš.

Usp. *Govor* 83, 4—6. Sabrana djela, izd. Cisterc, 2 (1958) 300—302.

Ako bismo ipak pokušali dati kratku definiciju ljubavi, onda bismo to mogli izraziti ovako: Ljubav je potpuni čin osobe u kojem ona stoji u pravom i punom odnosu prema drugoj osobi tako da se priznaje i potvrđuje potpunost druge osobe u njezinoj dobrosti i dostojanstvu.*

Karizma ljubavi

Kad se netko želi posvetiti onome što obično nazivamo vježbama unutrašnjega života, on je u vrlo velikoj napasti da se usredotoči na samoga sebe jer je nošen određenim uvjerenjem da se u tome sastoji krepostan život. Ako taj unutrašnji život od svojega početka nije otvorenost Bogu, čovjek se udubi u suptilan egoizam kojim se usredotočuje na sebe, na svoje probleme, na svoj spas, na svoju savršenost, na svoj unutrašnji mir... Većina ljudi prođe kroz tu fazu egocentrizma. No ako to potraje dugo, onda je potrebno moliti Boga da intervenira i da sve preokrene... Bog jedini može čovjeka usmjeriti prema sebi, a ujedno ga otvoriti ljubavi prema svim ljudima. Bog je po svojoj biti prvi učitelj ljubavi. Ako se u susretu s Bogom ne otkrije ljubav, to znači da još nismo dovoljno usmjereni na Boga. A onaj tko je »dotaknuo« Boga, sigurno se vraća svojoj braći s novom ljubavlju koja ima tisuću lica i naziva. Jednom je to strpljivost, drugi put povjerenje, ili pak velikodušnost, praštanje, poštovanje itd.

Jedna od značajki kršćanske duhovnosti danas jest naglašavanje služenja drugima. Služenje postaje jedan od najkarakterističnijih oblika one ljubavi koju Gospodin od nas zahtijeva da je razvijamo po njegovu primjeru.

Crkva pod novim vidikom ponovno otkriva, ne bih rekao zapovijed ljubavi, nego karizmu ljubavi. To je sv. Pavao dobro razumio kazavši da »nas ljubav Kristova potiče« (2 Kor 5, 14). Sigurno je da je bio nadahnut posebnom karizmom kad je mogao pisati onaj poznati himan ljubavi (1 Kor 13, 1–13).

Ljubav o kojoj se ovdje radi nešto je posve drukčije od dara što ga imam ili pak od sreće ili vremena. Ta ljubav o kojoj je riječ stvara istinski unutrašnji stav s obzirom na onoga koga volimo, kome pomažemo, kome se dajemo. Ta ljubav stvara istinski i stvarni odnos između nas i našeg bližnjeg i ona u nama otkriva bitni nutarnji stav (1 Kor 13, 4–7). Ta je ljubav služenje koje je odnos s osobom bližnjega. Sve ono što sv. Pavao kaže zapravo je izraz odnosa osobe prema osobi. On time nadilazi obični plan i razinu usluga koje se čine i običnu korisnost.

* K. RAHNER, »Die Liebe«, u SM III, 234., 237. Usp. također: E. CORETH, *Was ist der Mensch? Grundzüge einer philosophischen Anthropologie*. Tyrolia Verlag, Innsbruck–Wien–München 1980, str. 137–139, 173–177.

» Y. RAGUIN, *Chemins de la contemplation*, Coll. »Christus«, DDB, Paris 1978, Str. 84 sl.

Ono Sto je u tekstu sv. Pavla zanimljivo jest opis ljubavi u njezinu savršenstvu i to se savršenstvo mora naći već u prvim znakovima ljubavi, u tim darovima i služenju koji mogu izgledati kao obični »dar« ili »služba«. Nastavak Pavlova teksta očito pokazuje da je ta ljubav, u svojem savršenstvu, ostvarenje savršenog odnosa s Bogom u intimnom sjedinjenju koje čini da Bog poznaje nas i mi njega.'

Ljubav — očitovanje Božje ljubavi

Ako je ljubav u svojem savršenstvu najuži odnos s Bogom, ona to mora biti i u odnosu prema drugima, od svojih prvih očitovanja. Zapravo ona će tako očitovati i Božju ljubav. Sv. Pavao zaključuje: »Ljubav nigda ne prestaje. Proroštva? Ona će iščeznuti! Jezici? Oni će umuknuti! Znanje? Ono će nestati. Jer, nesavršeno je naše znanje i nesavršeno naše proročovanje. Kada dođe ono što je savršeno, iščeznut će ono što je nesavršeno. Kad sam bio dijete, govorio sam kao dijete, mislio kao dijete, sudio kao dijete. Kad sam postao zreo čovjek, odbacio sam što je djetinje. Sad vidimo u ogledalu, nejasno, a onda ćemo licem u lice. Sad nesavršeno poznajem, a onda ću savršeno spoznati kao što sam spoznat« (1 Kor 13, 8—12).

Tu nam se otkriva ono što kršćansku ljubav čini velikom. To je najuži odnos a izvor je toga odnosa skriven, i on čini da svako služenje drugima, svaka pažnja prema drugima bude izraz najdubljeg odnosa s Bogom.

Kad to služenje drugima biva stvarno, onda u toj perspektivi ni naš dar, ni naš dio vremena nije tek nešto. Postoji težnja da uđemo u odnos s drugom osobom kao s prijateljem ili čak kao s bratom. Tako naše služenje doseže samu osobu u njezinoj individualnosti, u njezinoj jedincatosti i neponovljivosti.

Ako naše služenje dosegne tu kvalitetu, sigurno je da je to jedan način susreta s Bogom. Mi Boga susrećemo u samom činu ljubavi jer otkrivamo da taj čin doseže dubinu za koju mi sami po sebi nismo sposobni. Ostvarujući zapovijed ljubavi »Ljubite jedni druge«, mi otkrivamo drugi dio rečenice »kao što sam ja ljubio vas«. To što činimo za braću otkriva nam, dakle, u našem djelovanju aktivnu snagu Kristove ljubavi, a u bližnjima kojima služimo samoga Krista.

Naš čin ljubavi ima svu snagu i istinsku vrijednost ljudskog čina. Nije podložan iluziji jer svojega brata vidimo. Olakšavamo li čovjeku koji trpi fizičku ili moralnu bijedu, pružamo mu oslonac odanosti. Pa kad i ne bi bilo Boga i Krista, taj bi čin imao beskrajnu vrijednost. Ta vrijednost i težina ljudskosti — to je ono što dira naše suvremenike. Takav

- Usp. *S. th.* I. II., 28, I. 3; II. II., 23, 3.

čin ne može a da ne vrijedi po sebi samome. Dati se za drugo ljudsko biće, posvjedočiti mu svoju odanost zato što je čovjek, takav čin ne može a da ne ima težinu »Božjega« čina.

Kako bi zapravo Bog u normalnim okolnostima bolje mogao očitovati svoju ljubav nego po onome *ho* mi činimo za braću? Naši čini ljubavi imaju težinu Božje ljubavi prema nama. Tu važnost moramo otkriti jer ćemo tako ostvariti ono što zapravo jesmo, i to u najrealnijem smislu, to jest Božja prisutnost i Božje djelovanje u ovom svijetu.

Daleko od toga da bismo pomislili kako nam nisu potrebne molitve, razmišljanja, produbljivanja... Mnogi su zakoračili tim putem sekularizacije ljubavi i služenja drugome. Oni koji tako misle mogu raditi samo za čovječanstvo kojega su horizonti posve zatvoreni. Za njih čovječanstvo okončava svoju sudbinu ovdje na Zemlji. U tome svjetlu čovječanstvo nije kadro nadživjeti samo sebe. A to nije kršćanski pogled što nam ga Krist otkriva.

U kršćanskom svjetlu mi neposredno vidimo da se naš odnos s Bogom razvija i u našim ljudskim odnosima. Potpuno je jasno da ćemo loše ostvariti pun i bogat i jak odnos s Bogom ako ne budemo imali iskustva sebedarja drugima u posvemašnjem predanju. Temeljni i bitni odnos jest odnos s Bogom, ali u služenju i predanju on se može konkretno ostvariti.

Netko može služiti drugima misleći jednostavno da se tako sviđa Bogu. Ali tada ga njegov čin slabije stavlja u kontakt s Bogom nego ako ga ispunjava uvjerenjem da je ljudski intenzitet njegove pažnje izraz Božje pažnje prema tom čovjeku. U tom drugom slučaju on Boga dublje i punije nalazi nego u prvom. Kad se posvećujemo s ljubavlju za koju znamo da smo sami po sebi nesposobni. Bog nam se otkriva kao nadahnitelj i izvor te ljubavi.

Kristova konkretna ljubav i kršćanin

Kad ljubav u nekome dosegne stvarnu karizmatičku snagu, ona, kao i u mističnom sjedinjenju, otkriva intenzitet Božje ljubavi, Ulivena ljubav u našem se srcu otkriva odjednom s izvanrednim intenzitetom, Krist nam se tada očituje kao onaj koji obuzima taj intenzitet ljubavi prema Ocu. To je to unutrašnje »svjedočanstvo« koje Otac daje Sinu, npr, neposredno prije Lazarova uskrsnuća. Nakon što su dvije sestre Isusa molile, bile su uslišane. Iz te perspektive Isusove riječi — »Znam da me svagda uslišavaš« (Iv 11, 42) — imaju snažni smisao. On zahvaljuje Ocu, On zna da je uslišan, »ali to je zbog onih koji ga okružuju«. To što Isus čini čini zbog odanosti sestrama i Lazaru, Sve se doimlje **kao** da se odvija na ljudskom planu, ljudskoj razini. A ipak ta ljubav koju očituje izraz je

ljubavi koju mu Otac uvijek iskazuje. On je sam čuo Martu i Mariju. Dopustio je da ga dimu njihove suze i njihove molitve. Tu shvaćamo da je očitovanje njegove odanosti sestrama i njihovu bratu ljudska odanost prijatelja prijatelju. Istodobno to je na ljudskom planu izraz ljubavi koja na neizreciv način sjedinjuje Oca i Sina.

To što traže Marta i Marija nije ni neki »teoretski« dokaz odanosti, ni daleki, kao obećanje uskrsnuća na sudnji dan. One mole dokaz Isusove odanosti koja se očituje na djelu. Čini mi se da kršćanstvo danas to također traži, ali i da se to od njega traži: dokaze ljubavi koji će biti djela, a ne riječi.

Ivan svojim vjernicima govori: »Ne ljubimo riječju ni jezikom, već djelom i istinom (istinski)« (1 Iv 3, 18). Ono čega se danas mnogi kršćani boje jest to da bi mogli biti optuženi kako Boga ljube ljubavlju punom iluzija i kako druge ljube samo snagom Božje ljubavi koja je također iluzija.

2a mnoge je pak ta gotovo isključiva pažnja usredotočena na svjedočenu ljubav po djelima način kako da izbjegnu Božjoj tajni koju ne mogu podnijeti u njezinoj čistoći. To je također način kako da se dadnemo sigurnosti koju vjera više ne može temeljiti.

Potrebno je često se vraćati na tekst sv. Ivana: »Mi znamo da smo prešli iz smrti u život, jer ljubimo braću. Tko ne ljubi, ostaje u smrti. Tko god mrzi svoga brata, ubojica je, a znate da nijedan ubojica nema u sebi trajnoga, vječnoga života. Po tome smo spoznali ljubav što je on za nas dao svoj život. Tako i mi moramo dati svoj život za svoju braću. Tko god posjeduje zemaljska dobra i vidi svoga brata u nevolji i od njega zatvori svoje srce — kako će ljubav Božja ostati u njemu? Dječice, ne ljubimo riječju i jezikom, nego djelom i iskreno.« (1 Iv 3, 14—18).

Ovaj odlomak, tj. prijelaz iz smrti u život jest naše obraćanje Kristu, naša unutrašnja preobrazba po milosti. Slijedeći Ivanovu nauku, spoznajemo da Krist egzistira vlastitim životom, ali to Kristovo egzistiranje više se ne može odijeliti od njegove egzistencije u svakom ljudskom biću. Utjelovljenje ide sve dotle. To je velika tajna i valja je gledati pravo u oči. To od nas zahtijevaju Krist i sv. Ivan.

Ono što nam sv. Ivan želi protumačiti jest to da shvatimo konkretno **1** aktualno obilježje kršćanske savršenosti. Onaj tko je otkrio Božje tajne u Kristu isti je (Ivan) koji najiskrenije poziva sve kršćane na konkretnu stvarnost života kao na sredstvo kojim nalazimo Boga. Ono čega se on boji jest to da će na kršćanima opaziti samo riječi te kako žive u iluziji da su u ljubavi Božjoj, što ne bi bilo ništa drugo nego lijepe riječi, lijepi osjećaji.

Sveti Ivan kao da hvata jeku Isusovih riječi, koji je govorio »Ono što ste učinili najmanjemu... meni ste učinili« (Mt 25, 40). A ova rečenica zaključak je lijepa opisa posljednjeg suda: »Bio sam gladan i dali ste mi jesti, žedan i dali ste mi piti, gol i obukli ste me...« (Mt 25, 34—36).

Dvije zapovijedi i odnos s Bogom

Kršćanstvo je najangažiranije u konkretnosti života, i to s dva razloga:

1. Utjelovljenje koje daje novu vrijednost ljudskoj stvarnosti;
2. Vjera u vrijednost osobe.

Sada ipak možemo govoriti o dvjema zapovijedima koje nam je Krist ostavio. Prva je da ljubimo Boga svim svojim bićem, a druga — ovoj jednaka — da ljubimo druge kao same sebe.

Do sad je uglavnom bila riječ o ovoj drugoj zapovijedi kao o putu prema Bogu preko ljubavi prema čovjeku. Današnjim se ljudima to nekako više sviđa nego da idu izravno k Bogu a onda čovjeku. No ne valja ta dva puta suprotstavljati, kao da bi to bile dvije suprotnosti. Oni moraju postati jedno jer dvije zapovijedi izraz su iste ljubavi, ljubavi koja ima svoj korijen u dubinama osobe i razvija se u odnosima. Čovjekova se tajna otvara tajni Apsolutnoga i može postati intimnost s Bogom. Kad se u dubinama osobe nađe ljubav posve ujedinjena i rasplamtjela zbog udjela u životu svega stvorenoga, ona se odjednom otvara i Bogu i čovjeku. Ali tko će reći da je lako do toga doći?

Kakav god bio psihološki put pojedinca, sve polazi od Božje inicijative, od Božje ljubavi koja je prva (1 Iv 4, 19). Bog se javlja govoreći u prvom licu o povijesti koju s nama živi i koja kulminira u Isusu Kristu: »Vi ste sami vidjeli... kako sam ja ...«

A Isus je ta vrata na koja ulazimo u tu tajnu i pred kim treba da zauzmemo stav. »A vi, što vi kažete tko sam ja?« (Mt 16, 15). On je taj u kome nam se Božja ljubav očituje ne kao druga stvarnost nego kao sva stvarnost, kao: put, istina, život, svjetlo, trs, kruh, hrana, piće, pastir, učitelj... Pred njim osjećam da sam pozvan ostaviti svoje sheme kako bih sve usredotočio na njega; da se oslobodim svoje pravednosti, tj. svojega ponosa (Fil 3, 7—9) i da mu napokon dopustim da On postane dio moje biografije (Gal 2, 20), i to zauvijek, tj. da se ne crvenim zbog njega (Lk 9, 26) koji me je ljubio i predao se za mene. Ljubiti to znači dopustiti da u meni prebiva Duh Isusov koji svjedoči za Isusa (Iv 15, 26), uvodi u svu istinu (Iv 16, 13) o Bogu, o čovjeku i svijetu, uvodi u razumijevanje svega što Isus govori (Iv 14, 26), i u njemu (u Duhu) spoznajemo da smo djeca Božja (Rim 8, 16).

Isus me ne zaustavlja na sebi. On je živa voda koja žubori: »Dođi k Ocu!« (sv. Ignacije Antiohijski). Sav njegov život jest pokret koji dolazi od Oca i k Ocu se vraća, a taj njegov put jest križni put. Silazi iz krila Očeva, spušta se do muke i križa na službu ljudima i vraća se k Ocu u krvi i slavi (Iv 13, 2). Svrha utjelovljenja jest otkupljenje i ujedno poziv ljudima da idu tim tragom kako bi im otvorio pristup k Ocu, ali Isto tako i pristup jednih k drugima (Ef 2, 18).

To *ho* Isus nama nudi i govori dvostruko je proroštvo. Jedno je da tako kažemo *odozgo*: Sve polazi od Otkupljenja na križu (oprostio mi je), zatim me vraća stvaranju (on me je već meni dao stvorivši me) i napokon me vodi u samu tajnu Trojstva (već nam se Otac po Sinu u Duhu daje). Tu se zaključuje: Bog je ljubav (1 Iv 4, 8), i to ljubav koja je jedina pravi razlog svega što postoji, ljubav koja je potpuni odgovor na potpuno pitanje. Drugo je proroštvo *unaprijed*: Zapravo sve polazi od Isusa koji je došao kako bi se sve vratilo k njemu (sve je za njega, po njemu, u njemu). »Po primjeru Kristovu koji nas je ljubio i predao se za nas« (Ef 5, 2) »učinite se čistima i svetima i bez mane za dan Kristov« (Fil 1, 10). Tako možemo reći da je kršćanska ljubav ljubav u sadašnjosti koja se ukorjenjuje u vjeri u prošle događaje i usmjeruje nadi koja dolazi."

Ako bismo to gledali s obzirom na odnos između mene i Boga, onda se može reći da sam s njime bio u vezi već onda dok još nije postojao nikakav moj odnos s ljudima. Začet sam u odnosu i to je začeo moj bitni odnos s mojim roditeljima. Ali preko njih darovan mi je život koji i njih same nadilazi. Oni su me stavili u veliku rijeku života koji dolazi od Stvoritelja i u koji smo svi uronjeni. Dajući mi život, roditelji su me stavili u odnos s izvorom svakog života, s Bogom. Upravo je zato odnos s Bogom najdublji, prvotni, prije svih odnosa s ljudskim bićima pa bili oni i moji roditelji. Samo je Božja ljubav uistmu stvaralačka jer čovjek svoju ljubav uvijek »pali« na već primljenom daru.[^]

Mogu slobodno reći da je Bog više moj otac i majka nego što su to moji roditelji. Upravo zato i prva zapovijed može stajati u pravom smislu riječi neovisno o drugoj. I to zauvijek. Ali tu također shvaćam da ja pristupam spoznaji Boga u svojem odnosu s ocem i majkom. Moj odnos s Bogom sada je izravan, neposredan, ali ga ne mogu doseći niti shvatiti drukčije nego u ljudskom odnosu.

Odnos s drugima doseći će svu svoju dubinu i širinu i bogatstvo samo u susretu s Kristom koji je prisutan u svakom ljudskom biću. Stoga se može reći, ako odnos s drugima za mene može biti put otkrivanju Boga, doći će vrijeme, kada me, tako bar mislim, čovjek neće ništa poučavati o Bogu, nego će me Krist poučiti o Bogu još više, ali i o čovjeku. Bog me više prosvjetljuje o čovjeku nego čovjek o Bogu. Doista postoji čas kad mi čovjek prestaje biti svjetlo za Božju tajnu. Tada se Božja plima razlijeva i Božje svjetlo prevlada u Kristu tako da mi se razotkriva tajna čovjeka. »U Isusu Kristu ne otkriva nam se definitivno samo to tko je Bog za čovjeka, nego i tko je čovjek za Boga. U Isusu Kristu konačno nam se pokazuje i bit Božja i bit čovjekova« (W. Kasper).

[^] A. MANARANCHE, *Je crois en Jésus-Christ aujourd'hui*. Seuil, Paris 1972«, str. 35, 38–40.

» K. RAHNER, nov. mj., 238.

Pascal bi se ovako izrazio: »Ne samo da poznajemo Boga po Isusu Kristu, nego tek po Isusu Kristu pravo upoznajemo i život i smrt. Izvan Isusa Krista ne znamo ni što je život, ni što je smrt, ni što je Bog ni što smo mi«.

Dolazi dan kad će mi na putu prema Bogu biti potrebno samo Božje svjetlo. Znam da tada neću biti sam kao što nisam ni na Zemlji sam. Naši međusobni odnosi u Božjem će svjetlu doći do savršenstva. Znam da će u ljudskom redu ti odnosi biti istinitiji nego ikada, ali će istodobno biti i više božanski.

Dakle, Božje će svjetlo dati svu vrijednost svemu ljudskome. To će se ljudsko tako preobraziti da će to biti pobožanstvenjenje, o čemu govori sv. Ivan kad kaže da ćemo biti slični Bogu jer ćemo ga vidjeti kakav jest (1 Iv 3, 2).^* To će biti ostvarenje savršenog odnosa s Bogom, a taj će odnos biti savršena spoznaja koja preobražava i po kojoj ćemo moći biti partneri u njegovoj ljubavi, tako slični njegovu Sinu koliko je samo moguće onima koji nisu Bog.

Bog Biblije nije, naime, Zeus. On čovjeku, kao svojem potencijalnom partneru, ne postavlja vječna ograničenja. On nije zavidan policajac svemira koji promatra granice svc^a nedodirljiva kraljevstva. Naprotiv, Bog Biblije stvorio je čovjeka na svoju sliku, sebi slična, i po tome je »causa amoris«.' On na čovjeka ne gleda kao na svoju antitezu ili mogućeg suparnika nego kao na partnera u Savezu. Bog Biblije ne omeđuje autoritativno čovjeku djelovanje; t^ on mu ga je povjerio kao što mu je povjerio Zemlju. Ono što on traži jest odgovorno ponašanje, i to u interesu čovječanstva.^"

No Sin Božji, Riječ postala Tijelom, čovjekom, nije samo Bog, on je doista čovjek. Tako, ako smijem reći, imajući udjela u njegovu čovještvu, mi možemo pristupiti božanstvu i pobožanstveniti se.

Ako idemo na izvorište svih stvari, vidimo da je odnos s *Bogom* prvotan. Ako idemo do druge krajnosti ljudskog opstojanja, vidimo da dolazi dan kada će se svaki odnos završiti u jednom jedinom odnosu s Bogom. I ako gledamo odnose među ljudima, najljepši od svih odnosa jest onaj koji nas otvara Bogu.

Okrenemo li se kamo god u svemir, Bog je ondje, ali nije ničim ograničen. I odnos s ljudima nalazi svoj rascvat u Bogu, ali ga taj odnos ne može ograničiti. I zato, ako postoje dvije slične zapovijedi, prva Ipak ostaje veća.

«aSV. AUGURSTIN, *De perfectione iustitiae hominis*, cap. III. PL 44, 295.

» Usp. *S. th.*, L II, 27, 3.

" R. COSTE, *Le devenir de l'homme*. Ed. Ouvrières, Paris 1979, str. 243.

Ljubiti apsolutnu ljubav

Treba ipak ponovno reći da je u praktičnom i pedagoškom poretku druga zapovijed često jedina koja vodi ljude. Istina je, i Krist nam sam želi dati na znanje da je on prisutan u svakom ljudskom biću i da ga u njemu moramo susresti. To nam pokazuje konkretno i egzistencijalno obilježje znakova ljubavi na koje nas Bog potiče.

Kad sv. Ivan piše da ne ljubimo riječju ni jezikom, nego djelom, istinski, iskreno (1 Iv 3, 18), ne zadovoljava se da time dadne praktično sredstvo kako da pokažemo ljubav prema Bogu. On izriče teološku dimenziju kršćanske ljubavi. Ova konkretna očitovanja naše ljubavi nemaju Boga kao sekundarni objekt, nego idu za tim da »taknu« samoga Boga u stvorenjima kojima iskazujemo ljubav.

H. U. von Balthasar, govoreći najprije o isključivoj Božjoj ljubavi u Starom zavjetu, dodaje: »... treba da ljubimo apsolutnu ljubav isključujući svaku konkurenciju relativnih ljubavi koje postaju idoli ukoliko tu apsolutnu vjernost prema apsolutnoj ljubavi ne održimo .. «[^]* To nas upućuje na zaključak da u svakom slučaju ljubav prema Bogu, u Bogu, ostaje temeljna i treba da ostane posljednja svrha i cilj našeg bivanja. Ta ljubav daje konačni smisao svakoj drugoj ljubavi. Treba da stoga težimo »čistoj ljubavi«, »čistoj hvali«, »čistom služenju«. Prioritet pripada temeljnoj ljubavi. U tom smislu treba tumačiti Isusov odgovor Marti koja Je zabrinuta zbog toga što se Marija zadovoljava slušanjem Isusa: » ... brineš se i uznemiruješ za mnogo a Jedno je samo potrebno« (Lk 10, 42). Tu je također smisao pomazanja u Betaniji (Iv 12, 1–2).

Istinski susret s braćom u činu ljubavi jest susret s apsolutnom Božjom ljubavlju. Ali, kako veli H. U. von Balthasar, to treba gledati u pretpostavci Božje ljubavi koja Je prije svega, prije svih naših čina i jedini izvor naše ljubavi. Bog nas Je prvi ljubio. On je uzeo inicijativu u ljubavi... i poslao svojega Sina (1 Iv 4, 10; Iv 3, 16).

Kršćansko djelovanje

Djelovati kršćanski znači biti zahvaćen milošću Božjega djelovanja i ljubavlju prema Bogu u Isusu Kristu. Drugim riječima to znači djelovati snagom ljubavi (agape). To je jedina i prava snaga. Ona stvara i ponovno stvara, ona poziva na opstojanje i rast. Ona je uistinu božanska jer u Bogu to je ljubav koja ujedinjuje Oca i Sina i Duha Svetoga, a u nama ona je po udioništvu u toj ljubavi. Ta ljubav po Kristu u Duhu Svetomu objavljena nam je i darovana da bismo mogli izraziti i na neki način »produžiti« Krista. Krist Je neizrecivim odnosom povezan s Ocem, a

" L'amour seul est digne de foi, Paris 1968, str. 72.

ujedno je Prvorodenac među braćom kao počelo spasenja, pobožanstvenjenja i sjedinjenja u Bogu. Zahvaćeni Duhom i pritjelovljeni Kristovu čovjektivu, mi postajemo dionici tog dvostrukog pokreta: kao djeca Božja dionici smo ljubavi koja sjedinjuje Oca i Sina u Duhu; kao braća Kristova braća smo i sve djece Božje koja su u Spasiteljevoj ljubavi jedno. Utemeljeni na trojstvenoj ljubavi, upravo tu ljubav treba da izražavamo svojim životom šireći je na sve ljude kao Krist.*^

U kršćanskom bivanju i djelovanju pruisutna je beskrajna ljubav, a otkriće vrijednosti bivanja i djelovanja ne znači samo novo otkriće Boga nego i novo otkriće ljubavi.*' To je ujedno i gotovo jedini uvjet pod kojim kršćanska spoznaja biva moguća, jer »tko ne ljubi, ne poznaje Boga, jer Bog je ljubav« (1 Iv 4, 18). Poznati nekoga u biti znači ponajprije ljubiti ga.** Neki taj tekst tumače kao da riječ ljubiti i ne ljubiti jednostavno označava ljubav prema drugim ljudima. Stoga se ovako interpretira: onaj tko ne ljubi svoga blišnjega, ne može ljubiti Boga. Tu je usporedba između ljubavi i spoznaje, a ne samo između dviju ljubavi. Bog očito uključuje ljubav prema blišnjemu i ljubav prema Bogu. To je to što kaže von Baithasar kad piše da moramo biti u Božjem djelovanju i ljubiti s Bogom.

Napokon, ako je ljubav prema blišnjemu dokaz ljubavi prema Bogu, onda je ljubav prema Bogu izvor i konačna svrha i cilj svake ljubavi.

Vrlo je važno sve staviti u totalnost ljudskog bivanja. Sve je počelo od Boga koji nas zove na ljubav. Otkrivanje te početne i temeljne ljubavi treba da bude konačna svrha i cilj našeg bivanja. Potrebno je da uznastojimo upoznati tu ljubav i u našim najmanjim stvarima.

Danas se inzistira na susretu s Bogom u drugima i na očitovanju naše ljubavi prema Bogu u ljubavi prema blišnjemu. Kad se istinski posvetimo drugima, dopiremo do Boga jer put ljubavi koji ide od Boga, stiže ponovno k Bogu.

Kad je tome tako, onda ostaje ono bitno, a to je da ne gubimo iz vida ni izvor ni konačnu svrhu ni cilj ljubavi, odnosno Boga. Istina je da je Bog skriven i nedokučiv. Ali naš unutrašnji život u svojoj je konkretnosti upravo usredotočenost na tu Božju tajnu. Ta usredotočenost na Božju tajnu nimalo nas ne odvraća od naših konkretnih životnih zadaća. Naprotiv, ona nam dopušta da budemo još osjetljiviji za svoje svagdašnje dužnosti i za osobe koje susrećemo na svojem putu. Naša usredotočenost nije podijeljena. Ona dopire do dubine i ide do Boga, odakle i dolazi.**

" J. MOURoux, *L'esperienza cristiana. Introduzione a una teologia*. Prijevod s franc, Morcelliana, Brascia 1956, str. 225. Usp. D. MOLLAT, *Saint Jean, maître spirituel*, Beauchesne, Paris 1976, str. 121–130; J. B. LÖTZ, *Die drei Stufen der Liebe: Eros, Philia, Agape*. J. Knecht, Frankfurt/Main 1971, str. 90–148.

" Usp. J. MARITAIN, *Une nouvelle approche de Dieu*, Luf, Paris 1947, str. 176.
» Usp. S. th., I. IL. 27. 2.

" A. MANARANCHE, *L'existence chrétienne*. Seuil, Paris 1973, str. 266–267,

To je i opravdanje potpunog predanja Bogu, kako bismo se posve i isključivo usredotočili na tajnu Božje ljubavi. To je i opravdanje vremena posvećenog tihoj molitvi i klanjanju Bogu i njegovoj nedokučivoj tajni, koja je ipak tako blizu — u našem srcu. Tu je i opravdanje, odnosno izvorište svakog našeg djelovanja koje od sada nema drugog naziva nego ljubav, i to upravo zato što je na ljubav usredotočeno, da bi bilo za ljubav jer je i rođeno iz ljubavi. Nije li to kršćanin i njegova bit? Upravo to je ta »Amerika« koju je Mala Terezija otkrila i kojom se dala voditi.

Nezamjenljiva je stoga vrijednost svakidašnjih dužnosti prihvaćenih u Duhu i ispunjenih u ljubavi.

Pitali su starca pustinjaka: Što treba činiti za spasenje?

Starac je upravo bio zauzet poslom za tkalačkim satnom i, ne podigavši oči s posla, reče: Kako vidite.^^

DER CHRIST, DER AUS LIEBE FÜR DIE LIEBE LEBT

Zusammenfassung

Der Artikel behandelt das zweifache Liebesgebot: die Liebe zu Gott und die Liebe zu den Nächsten, nach 1 Kor 13 und 1. Johannesbrief.